

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ (ПІСЛЯМОВА)

Ничкало Н.Г.

narn24@gmail.com

Національна академія педагогічних наук України

Президія Національної академії педагогічних наук України не так давно, наприкінці серпня 2018 року, прийняла рішення щодо проведення методологічного семінару «Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи». На початку вересня цього року Відділення професійної освіти і освіти дорослих та Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України оприлюднили в Інтернеті інформаційний лист з цього питання. Дуже приємно зазначити, що впродовж одного місяця надійшло понад 300 заявок науковців і практиків з різних регіонів України, в яких було висловлено бажання взяти участь в академічному методологічному семінарі. До речі, таке наукове зібрання, присвячене цій актуальній проблемі, проводиться в Україні вперше.

Про що це свідчить? Передусім про те, що в нашій державі впродовж останніх десяти років помітно зростає увага до проблем, пов'язаних з освітою різних категорій дорослого населення. Це зумовлюється сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників, які тісно взаємопов'язані й помітно впливають на усвідомлення в українському суспільстві необхідності посилення уваги до розв'язання цієї проблеми на загальнодержавному рівні.

До зовнішніх чинників передусім відносяться документи ООН, Міжнародної організації праці, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейської Комісії, а також резолюції, конвенції, меморандуми, рекомендації, схвалені багатьма всесвітніми і регіональними форумами з проблем освіти дорослих – освіти впродовж життя. Як відомо, окремі з них ратифіковані Верховною Радою України. Підкреслимо прогностичне значення матеріалів і рекомендацій міжнародних конференцій ЮНЕСКО CONFINTEA, що відбуваються в середньому один раз на 12 років, починаючи з 1949 р.: 1949 р. – м. Гельсінгер (Данія); 1969 р. – м. Монреаль (Канада); 1972 р. – м. Токіо (Японія); 1985 р. – м. Париж (Франція); 1997 р. – м. Гамбург (Німеччина); 2010 р. – м. Белем (Бразилія). На Белемській конференції, в якій взяли участь 1125 представників 144 країн світу, обговорювалася глобальна проблема «Життя і навчання впродовж життя для успішного майбутнього – сила навчання дорослих». Важливе значення має Середньострокова підсумкова конференція ЮНЕСКО CONFINTEA VI Mid-Term Review 2017 «Сила освіти дорослих: перспективи 2030», що відбулася в м. Сувон (Республіка Корея) у жовтні 2017 р. В її роботі взяла участь професор Н. Авшенюк, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, заступник завідувача Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття» НАПН України. Дев'ять рекомендацій цієї конференції щодо поліпшення стану освіти і навчання дорослих є актуальними і для України.

До внутрішніх чинників слід віднести зростання суспільної свідомості, розуміння різними верствами населення об'єктивної потреби

загальнолюдського, духовного і професійного розвитку впродовж життя. Переконаливим підтвердженням цього є цікаві статті, присвячені висвітленню інноваційного досвіду організації освіти дорослих в різних регіонах України. Їх автори не лише ініціюють й пропонують конкретні справи, але й самі діють, творять й реалізують прогресивні і конструктивні ідеї вітчизняного і зарубіжного досвіду. Напевно, на цьому позитивно позначилося генетичне прагнення нашого народу до просвітництва, про що свідчить багата історія товариств «Просвіта», «Рідна школа», «Знання» та інших громадських формувань. На жаль, організатори цього семінару з різних причин не змогли опублікувати усі надіслані матеріали...

Незважаючи на різні суперечності у розв'язанні цієї надзвичайно важливої проблеми, зокрема, на її нерозуміння, недооцінку й навіть небажання багатьох чиновників докласти зусиль до її розв'язання, в Україні відбуваються потужні процеси, спрямовані на розвиток освіти дорослих. На нашу думку, цю потужну інноваційну хвилю зупинити неможливо. З кожним роком ця діяльність набуватиме сили, нових ознак, інноваційних напрямів, що сприятиме пробудженню й реалізації потенціалу дорослої людини. Тут необхідно враховувати індивідуальні психофізіологічні особливості слухачів, а також створювати необхідні умови для реалізації принципів індивідуалізації й диференціації в організації освіти різних категорій дорослого населення.

Національною академією педагогічних наук України, Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені академіка Івана Зязюна створено теоретичний фундамент для розв'язання цих проблем в нашій державі: Президією НАПН України схвалено Концепцію розвитку освіти дорослих в Україні (автор – член-кореспондент НАПН України, професор Л. Лук'янова). У Національних доповідях «Про стан і перспективи розвитку освіти дорослих в Україні (2011, 2016 рр.); схарактеризовано здобутки у розвитку освіти дорослих в нашій державі, проаналізовано упущення і прорахунки та їх причини та обґрунтовано пріоритети і пропозиції, спрямовані на реалізацію державної політики в цій сфері. Національна академія педагогічних наук України підтримала заснування Української асоціації освіти дорослих, співпрацю з Представництвом DVV International в Україні та іншими міжнародними організаціями.

На наше переконання, освіта дорослих в Україні має майбутнє. Із сучасних паростків інноваційного досвіду виросте потужне дерево й навіть «дивовижний сад» творчих підходів і методик навчання дорослих. Зрозуміло, що це не відбудеться само по собі, адже з античних часів відомо, що не існує «манни небесної»... Це потребує політичної волі, системної праці різних соціальних інститутів й гармонізації у діяльності усіх гілок влади та громадських організацій.

Перше: необхідно здійснити методологічне обґрунтування державної політики, спрямованої на розвиток системи освіти дорослих в Україні. Реалізація найкращих положень і навіть найрозумніших пропозицій та інновацій буде утопією без створення сучасної законодавчої бази. Йдеться не лише про майбутній Закон України «Про освіту дорослих», який, сподіваємося, незабаром буде прийнято Верховною Радою. Хоча тільки цього закону недостатньо. Доцільно переглянути інші закони, якими регулюються різні аспекти життєдіяльності, здобуття освіти, підвищення кваліфікації,

перекваліфікації людини в умовах динамічних змін на ринку праці. Особливо наголосимо, що вкрай необхідно розробляти сучасні підзаконні акти, які б регулювали діяльність різних міністерств і відомств, територіальних громад та громадських організацій. На жаль, можна навести чимало прикладів, коли було прийнято чимало законів, які «не працюють» й в багатьох ситуаціях залишаються на папері.

Друге: розвиток освіти дорослих в нашій державі, безсумнівно, сприятиме педагогізації українського суспільства. Йдеться про педагогізацію освітнього простору як села, так і міста. У сучасних умовах доцільно підтримувати ініціативи щодо використанні різних форм організації освіти дорослих для поширення психолого-педагогічних знань, підготовки до батьківства, ознайомлення слухачів університетів третього віку, центрів освіти дорослих та інших осередків з проблемами педагогіки родини, педагогіки культури, музейної педагогіки тощо. Важливого значення набуває системне поширення психолого-педагогічних знань серед різних категорій дорослого населення у регіонах з урахуванням їхньої соціально-демографічної структури.

Розроблення районних, міських та обласних стратегій розвитку освіти дорослих (за прикладом Яворівського району Львівської області, де таку стратегію затверджено рішенням районної ради VI скликання № 40 від 2 грудня 2014 р.) – це потужна дія й велика сила, що впливає на створення інноваційних моделей розвитку освіти дорослих з урахуванням освітніх потреб мешканців кожного регіону. Така цілеспрямована діяльність позитивно впливатиме на рівень соціально-культурного розвитку, формування педагогічної культури і соціальної відповідальності за цю важливу і перспективну справу.

Третє: об'єктивною стає потреба забезпечення психолого-педагогічної підготовки державних службовців усіх рівнів до неухильного й творчого виконання законодавства щодо освіти дорослих. Великі перспективи відкриваються у зв'язку із схваленням Кабінетом Міністрів України Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 грудня 2017 р. № 974-р). Авторами цієї Концепції, підготовленої під керівництвом члена-кореспондента НАПН України, професора К. Ващенка, з урахуванням положень Меморандуму неперервної освіти Європейської Комісії запропоновано нову модель професійного навчання, побудовану на основі таких принципів: визначення потреби у професійному розвитку; наближення освітніх послуг до місця проживання та роботи особи; обов'язковості та неперервності, самоосвіти і професійного розвитку впродовж життя; цілеспрямованості, прогностичності та випереджувального підходу; інноваційності та практичної спрямованості; індивідуалізації та диференціації в навчанні; відкритості; гарантованості фінансування професійного навчання.

Творча реалізація положень цієї Концепції сприятиме забезпеченню психолого-педагогічної підготовки державних службовців до роботи з різними категоріями дорослого населення.

Четверте: розвиток освіти дорослих в Україні потребує створення необхідних умов для підготовки у закладах вищої освіти андрагогів. Інститутом

педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України здійснено обґрунтування необхідності введення професії «андрагог» до Національного класифікатора України (класифікатора професій ДК 003:2010), код 2359.2 (професійне угруповання «Інші професіонали в галузі навчання»). Таку пропозицію підтримали Міністерство освіти і науки України та Міністерство соціальної політики України. Позитивне вирішення цього питання відкриває широкі можливості для професійної підготовки андрагогів у вищих закладах освіти.

П'яте: розширення фундаментальних і прикладних досліджень з андрагогічних проблем. Такі дослідження здійснюються в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна та в інших структурних підрозділах НАПН України, хоча їх ще недостатньо. На нашу думку, з метою здійснення міждисциплінарних досліджень необхідно об'єднувати зусилля з науковцями інститутів НАН України (Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, Інститут економіки та прогнозування тощо) та кафедрами педагогіки, психології, філософії, соціології вищих закладів освіти. Постає питання щодо створення банку даних з цієї проблеми, а також щодо впровадження результатів наукових пошуків у практику. Доцільно створити міжвідомчу координаційну раду з питань освіти дорослих, заснувати циклічний методологічний семінар з андрагогічних проблем.

Один із важливих напрямів цієї діяльності – підготовка енциклопедій і словників, підручників і навчальних посібників, дидактичних комплексів для забезпечення освітнього процесу в закладах, які спрямовують свою діяльність на навчання дорослих в різних організаційних формах. Можна було б започаткувати видавничу серію «Освіта дорослих», в якій би висвітлювалися прогресивні й конструктивні ідеї вітчизняного і зарубіжного досвіду неперервної освіти – освіти впродовж життя.

Шосте: розвиток міжнародної співпраці, реалізація міжнародних проектів, виявлення і впровадження прогресивних і конструктивних ідей зарубіжного досвіду. Йдеться про розширення напрямів співпраці з Представництвом німецької неурядової організації «Німецьке об'єднання народних університетів» DVV International в Україні та іншими міжнародними організаціями. Результати завершених проектів потребують експертизи (наукової і громадської), широкого оприлюднення (і не тільки в мережі Internet), а також створення необхідних умов для їх творчого використання в різних регіонах України. Набуває важливого значення системний підхід до висвітлення у засобах масової інформації унікального інноваційного досвіду в цій справі, накопиченого в усіх регіонах України. Водночас наголосимо, що механічне перенесення зарубіжного досвіду на українську землю не може бути ефективним

Сьоме: пошанування і відзначення на державному, галузевому і регіональному рівнях ініціаторів та організаторів освіти дорослих в різних регіонах нашої держави.

Перспективи розвитку освіти дорослих в Україні закономірно пов'язані з державною стратегією, послідовною реалізацією політики, створенням необхідних соціально-економічних умов для діяльності різних громадських формувань, центрів освіти дорослих, університетів третього віку тощо.

Потребує вирішення на державному рівні питання щодо введення обов'язкової державної статистики з освіти різних категорій дорослого населення.

Завершуючи, звернемося до філософського афоризму Президента міжнародної ради освіти дорослих Пауля Белангера: *«Планета не існуватиме, якщо не буде планетою тих, хто навчається. Так, потрібно перейти до дії, це вже стало неминучим. Треба йти вперед. І, як говорив Ейнштейн: рух уперед – це як їзда велосипедом: перестаємо тиснути на педалі, втрачаємо рівновагу...»*. Отже освіта дорослих – проблема планетарна.

Наукові пошуки з розвитку освіти дорослих в Україні мають прогностичне значення. Вони спрямовані на пробудження і зміцнення сили людини, інтелектуального, духовного, морально-етичного, професійного, творчого потенціалу кожного, хто причетний до освіти дорослих в нашій державі.